

Femtio år sedan nu – ett Sputnikcollage

Lotta Lotass

FREDAGEN DEN 4 OKTOBER 1957. TT-Reuter. Moskva. Sovjet har sänt upp den första jordsatelliten i världsrymden. Moskvaradion ropar: Det förefaller som om de som lever i vår generation skall få uppleva hur den människa som vuxit och mognat i socialismens samhälle slutgiltigt förverkligat mänsklighetens dröm. **HYLLFACK AV STÅL I TVÅ VÅNINGAR. HÄR HAR STÅL SIN GIVNA PLATS.** London. Lördag. TT-Reuter meddelar att de strax efter midnatt på 15 meters våglängd hört en regelbunden serie snabba pip, påminnande om morsesignaler. Det är ovisst om satelliten alls skall komma att vara synlig från Sveriges horisont, säger professor Bertil Lindblad vid Saltsjöbadens observatorium. Söndag. Telegrafverkets kontrollstation i Enköping meddelar att de under hela lördagen med jämna mellanrum uppfångat ett rytmiskt pipigt ljud som troligen bildar något slags kod vilken man nu försöker tolka. **MINNS NI PUCK? DET VAR DEN FÖRSTA BOKHYLLERADION SOM PRESENTERADES PÅ MARKNADEN. IDAG HAR DEN FÅTT EFTERFÖLJARE – ETT BEVIS SÅ GOTT SOM NÅGOT PÅ CONSERTONS LEDARSTÄLLNING. MAN FINNER VAD MAN SÖKER I CONSERTON.** Radio Corporation of America i New York har på lördagsmorgonen – lokal tid – registrerat radiosignalerna från jordsatelliten i intervaller på omkring 90 minuter vilket bekräftar de ryska uppgifterna om att den historiska dvärgmånen varvar jordklotet med en fart av över 28 000

< Lajka, passagerare ombord på Sputnik 2 den 3 november 1957, död inom några timmar efter avfärd. Foto: Scanpix.

kilometer i timman. Moskvaradion meddelar att det snart kommer att bli möjligt att företa nya erövringar i världsrymden. Köerna ringlar långa utanför tidningsstånden. Man tittar upp mot den enständigt mulna oktoberhimlen. Tusentals radioamatörer lyssnar till den röda månens stadiga pip. Det täta molntäcket döljer rymdbollen för observatoriernas sökande ögon. **VI HAR MARKNADENS LÄGSTA PRIS PÅ AUTOMATER. VI HAR DET GODKÄNDA SKYDDSMUNSTYCKET. HELT NYA AMULETTER.** Columbus. Ohio. Lördag. UP. Den ryska jorddrabanten har fångats av ett teleskop. Den visar sig som en punkt vilken sakta rör sig från väster till öster med en ljusstyrka på fem magnituder. Den har en gulaktig färg och går till synes stadigt i sin bana. Paris. Lördag. TT-AFP. Den ryska konstgjorda månen förhåller sig till jordens dragningskraft som dödsryttaren på cirkus. När dödsryttaren fått upp farten på sin motorcykel kan han köra upp på väggen i sin cylinderformade bur och fortsätta runt, runt i horisontalläge. Centrifugalkraften uppväger jordens dragningskraft. Professor Lindblad spanar efter satelliten. Signalement: klotform, diameter 58 centimeter; vikt 83,6 kilo; höjd 900 kilometer; vinkel mot ekvatorn 65 grader; synbarhet begränsad, drabanten är synlig endast vid solens uppgång och nedgång; tidtabell: Oslo 1.27, Rangoon 3.28, Leningrad 4.49, Bombay 5.03, Damaskus 6.34, Manchester 8.05, Paris 8.06, Rom 8.09. Professor Lindblad spanar oavvänt mot himlen. En lyssnare har med stämgaffel kontrollerat den tonserie satelliten utsänder. Resultat: drabanten skickar en ass-signal. **TRÅDINDUSTRIN KRÄVER EN RATIONELL MASKINPARK. AUTOMATISERING HAR MER ELLER MINDRE BLIVIT ETT LIVSVILLKOR.** Måndag. Cambridge. Massachusetts. UP. Några radioamatörer skämtade på söndagen genom att sända ett morsemeddelande – Detta är satelliten. Detta är satelliten. – på samma frekvens som används av den ryska jorddrabanten. Ingenjör Paul Gerstl i Hägersten har suttit vid sin radiomottagare oavbrutet i över ett dygn. Uppgiften om att satellitens radio ger signaler i ass-ton anser han vara oriktig. Tonen är helt beroende av hur mottagaren är inställd. Söndag. 10.34 svensk tid. Tasmanien. W. Watson i Hobart blir den förste att med blotta ögat se satelliten. **VACKER STRÖMLINJEFORM. VILL NI VETA MER OM DENNA FANTASTISKA KASSAAPPARAT – RING TILL OSS. GÖR DET IDAG. GÖR DET NU.** Tisdag. Det meddelas att rymdsatelliten kallas Sputnik. Dess hjärtslag ökar kraftigt. Mikrovågslaboratoriet i Köpenhamn konstaterar att antalet impulser är uppe i 167 per minut. När

Sputnik skickades ut var dess puls 128. Dess signaler blir svagare. Den röda månen dalar. Observatoriet i Bochum i Nordrhein-Westfalen meddelar att den ryska jordsatelliten förkortat sin omloppstid med några minuter. Den har kommit närmare jorden. Vladimir Kotov, den ryske poeten, skriver i Pravda: MÄNSKLIGHETEN HAR FÅNGATS AV EN ENDA TANKE: TANKEN PÅ DETTA RYSKA ÄPPLE AV JÄRN SOM FRÅN JORDEN KASTATS UPP I RYMDEN, EN SPANARE I KOSMOS! **LAMELLTRANSPORTÖRER SPARAR TID OCH KOSTNADER. LAMELLTRANSPORTÖREN ÄR GJORD FÖR ATT TRANSPORTERA TYNGRE GODS I GOLVPLANET ELLER MELLAN VÅNINGSPLANEN.** Ingenjör Gerstl ber alla som försöker lyssna på rymdsändningarna med hjälp av en självsvängande detektor att vänligen låta bli det. De stör andra lyssnare. Man kan höra hur de visslar förbi. Blir de alltför många kommer vi inte alls att kunna uppfatta satellitens signaler. Telefonabonnenterna i Berlin kan lyssna till drabanten om de slår 255 på nummerskivan. Man har gjort en bandupptagning av signalerna som spelas upp vid varje påringning från allmänhetens sida. Onsdag. Den ryska rymdsatellitens radio håller av allt att döma på att sakta dö bort. Från radiostationer världen över meddelas att signalerna försvagats eller att man helt tappat kontakten med den nya himlakroppen. Moskvaradion försäkrar att alla förhoppningar förverkligats. En fullständig seger i rymden. **VELOTERM ÄR EKONOMISK, GER VÄRMEKOMFORT, ÄR LÄTT ATT INSTALLERA. VELOTERM FÖR DIREKT UPPVÄRMNING AV LOKALLUFT UTAN VATTEN ELLER ÅNGA SOM MELLANMEDIUM.** Torsdag. Den första bilden av drabanten. Den är försedd med fyra antennspröt och har ett glänsande hölje. Ryska forskare meddelar att rymdbollen bär en telefotokodare och att den skickar sex olika typer av meddelanden. Den avger rapporter om temperatur, lufttäthet, fuktighet och tryck. Och de andra två signaltyperna? Tass. Söndag. Vladimir Linnik, fysiker, berättar att sovjetsatellitens hastighet är åtta gånger större än månens. Rymdbollen iakttas över Dalsland. Den lyser lika starkt som en av de ljusstarkaste stjärnorna på morgonhimlen. Charles Mertz, engelsk pubägare, som för en dollar köpt en tomt på månen av Planetary Development Corporation i New York vill nu veta om säljaren kan garantera att ryssarna inte kommer före amerikanerna dit och berövar honom hans egendom. När jag betalade var amerikanerna bergsäkra på att hinna först. Nu står det ju klart att ryssarna ligger långt före. Jag har därför skrivit till firman. Om de inte kan ge mig ett lugnande besked

kommer jag att vända mig till FN:s juridiska avdelning. Min avsikt var att öppna det första badhotellet på månen. Köpekontraktet ger mig också fiskerättigheter, badstrand och tillfällen till vintersport. Visserligen finns det inga sjöar på månen, men vetenskapen kan säkert snabbt lösa problemet att fylla månkratrarna med vatten. **NI HAR SÄKERT LÄNGE ÖNSKAT ER NÅGOT SOM TRANSPORTERAR UPP OLJAN ÅT ER FRÅN TANKEN TILL KAMINEN. NU KAN NI FÅ DET. AP OLJELYFTARE ÖVERTAR JOBBET.** Sputnik ökar farten. Sputnik dalar. Drabanten ned till jul i ett stjärnregn. Väntan. Måndag den 4 november. Sedan söndagens första morgontimmar koncentrerar en värld sin uppmärksamhet på en liten hund; den första rymdpassageraren som slungats ut och upp i den kosmiska tomheten. Ett vaktombyte har ägt rum i rymden. Den första satelliten har fullgjort sin tjänst, har nu tystnat, en död och glömd metallkula. Nu vänds blickarna mot den nya satelliten, där den går sin kretsgång med levande last. Innesluten i sin egen planet reser den ryska rymdhunden. Om den har en tittglugg i sin hermetiskt slutna koja kan den, där den skrider fram i majestätisk ensamhet, se jorden släckas och tändas under sig som en fyrbåk. **VETENSKAPLIGT SETT MODERNAST. ETERNAMATIC. AUTOMATISK MED KULLAGER.** Uppretade hundvänner ringde på söndagen till radiostationen i Tanger och protesterade sedan radion sänt en intervju med sputnikhunden. En serie vov vov sändes som svar på frågor som Är ni stolt över att vara den första levande varelse som färdats i rymden? och Vad skulle ni vilja göra om ni kommer tillbaka? I Enköping arbetar man för högtryck hela söndagen. Telegrafisten Kjell Granberg arbetar med en fotografisk bild av satellitens signaler, och kollegan Ivan Storm tar upp ljudet på remsa. Mutnik sänder impulser av ungefär samma karaktär som Sputnik I gjorde i början, säger Storm. De båda dragspelarna Ivan Thelmé och Knut Utterström säger att de redan kl. 5.35 på söndagsmorgonen såg ett starkt sken av närmast båglampskaraktär röra sig i östlig riktning över Bräckes himmel. **TAKTRANSPORTÖREN TRANSPORTERAR VÅGRÄTT ELLER LODRÄTT. FRIGÖR DÄRMED DYRBAR GOLVYTA.** Signalerna från Sputnik II visar sig som små vågräta streck på en av Dagens Nyheters telefotoapparater. Radioamatörer landet runt intar åter full sputnikberedskap. Moskva. Söndag. TT-Reuter. Moskvaradion meddelar att Sputnik II medför apparatur för registrering av andnings- och hjärtverksamheten samt blodtrycket hos den hund som följer drabanten ute i rymden. Detta kallblodiga handlings-

sätt mot det stackars kräk som sitter instängt i satelliten är helt enkelt avskyvärt, säger Hirokishi Saito, ordförande i Japanska djurskyddssällskapet. **SPRUTMETODEN MÖJLIGGÖR TILLVERKNING AV GUMMISLANGAR, GUMMISNÖREN OCH GUMMILISTER MED MYCKET KOMPLICERADE PROFILER. SÅDANA UTFÖRES PÅ BESTÄLLNING I VARJE ÖNSKAT FORMAT OCH FÖR VARJE ÄNDAMÅL. SÄND OSS EN SKISS OCH BEGÄR OFFERT!** Tisdag. Moskvas planetarium meddelar att de hör rymdhunden andas och äta. London. Måndag. AP. Ryssarna lanserade på måndagen ännu ett namn på den hund som cirklar runt jorden på 150 mils höjd. Förste sekreteraren vid ryska ambassaden i London, Jurij Modin, kallade den fyrbenta rymdfararen Limontjik, som betyder Lilla citron. Den officiella ryska nyhetsbyrån Tass kallade hunden Lajka men lajka kallas varenda hund av samma ras som rymdhunden i norra delen av Ryssland. Även namnet Damka har lanserats från ryskt håll. Det betyder Lilla damen. Kudravka – Raggen – var det första namn ryssarna använde. Storsputniks exakta varvtid är 103 minuter och 7 sekunder. Rymdhunden skall i sin stålkoja katapulthoppa från raketkroppen och påbörja sin färd ned mot jorden från en höjd av omkring 400 kilometer. Storsputnik, som väger drygt ett halvt ton, har siktats av ett par amatörsändare i Australien. Den visar sig klart och tydligt mot himlen och lyser med ett säreget rödaktigt sken. Det Purpurfärgade bergets observatorium nära Nanking meddelade på måndagen att signaler från Storsputnik uppfångats vid två skilda tillfällen. Representanter för hundskyddsföreningen i England marscherade på måndagsförmiddagen till ryska ambassaden i London för att överlämna en skriven protest. Den ryske ambassadören försäkrar att han själv har hund och att han tycker mycket om alla slags hundar. Fyra svarta björnar har forslats till robotförsöksbasen i New Mexico från Catskillbergen i staten New York. Djup tystnad råder om vad björnarna skall användas till i detta raketsammanhang. **TAG STEGET FULLT UT – SKAFFA EN BRA PROJEKTOR. M8:AN MED 500 W STANDARD PROJEKTIONSLAMPA HAR SEDAN GAMMALT RYKTE OM SIG ATT TILLHÖRA DE LJUSSTARKASTE PÅ MARKNADEN.** Torsdag. I tidskriften Literaturnaja Gazeta meddelas att den lilla hunden före rymdfärden fått den allra bästa behandling och undfägnats med en fin trerätters middag på flygfältsrestaurangen. Vetenskapsmän världen över gör observationer av den andra konstgjorda månens rymdfärd. Astronomer i Budapest rapporterar att den liknar en väldig komet med lång blå, röd och gul svans. Satelliterna

svävar som cirkuscyklister. Cirkustrummans väggar är fasta och raka. Väggen som satelliten kör på är buktad, är jordens dragningskraft, gravitationen. En svensk ingenjör i 30-årsåldern har i ett brev till ryska ambassaden i Stockholm erbjudit sig att följa med någon av de konstgjorda satelliter som inom den närmaste framtiden väntas bli uppsända från Sovjet. I brevet förklarar han sig fullt beredd att ta de personliga risker som kan följa med en dylik färd i kosmos för att tjäna vetenskapen. Mannen, som är konvalescent efter en svår sjukdom, bor isolerad i en stuga i ett skogsområde i Ängelholmstrakten. Han saknar arbete. **VET NI ATT AGA TV 414 TROTS DET NÄTTA FORMATET (VIKT ENDAST 19 KG) HAR 17" BILDRUTA, 20 RÖR OCH 5 GERMANIUMDIODER, TILLSAMMANS 35 RÖRFUNKTIONER SAMT SELÉNRIKTARE.** Fredag. Radiostationer uppfattar rymdresenärens hjärtslag. Ryska forskare försäkrar att hon skall hämtas ned från sin bana. Rymdhunden skall bärgas. Lördag. Var är Lajka? I sju dagar har hon nu kretsat kring jorden. Världen väntar på besked om hennes hemkomst. Söndag. Hjärtslagen registrerade i Bonn. Måndag den 11 november. Rymdhunden Lajka död. Giftdos i födan. Räddning omöjlig. Den stora satelliten har tystnat; den jagar nu – liksom föregångaren – vidare i sin bana runt jorden som en livlös metallprojektil. Onsdag. Moskva. TT-Reuter. Det officiella meddelandet om Lajkas död lämnades på tisdagen av professor Posjevskij, talesman för Moskvas planetarium. In i det sista behöll hon fattningen. Visade aldrig några tecken på rädsla. Lajka fick offra sitt liv i vetenskapens tjänst. Lajka har givit sitt liv till mänsklighetens fromma. Världen över sörjer man nu med vemod den första rymdresenären. Lördag den 16 november. Tidtabell: Färöarna 07.08 (svensk tid), Umeå 07.11, Reykjavik 08.58. **SE KVÄLLENS SENASTE NYHETER PÅ LJUSJOURNALEN VID NORRMALMSTORG.**

> Sputnik. Foto: Sovjetiska nyhetsbyrån APN.